

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בסעודה שלישית פרשת תרומה (זכור) תשפ"א לפ"ק

יציא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף רי"א

בצלאל על שם חכמתו נקרא, בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, לך אמור לו לבצלאל עשה לי משכן ארון וכלים [שכן הם סדורין בפרשת כי תשא, את אהל מועד ואת הארון לעדות וגו' (לא-ו)], הלך משה והפך לו ואמר לו, עשה ארון וכלים ומשכן [בסדר שהם סדורין בפרשת ויקחו לי תרומה]. אמר ליה, משה רבינו, מנהגו של עולם אדם בונה בית ואחר כך מכניס לתוכו כלים, ואתה אומר עשה כלים ארון ומשכן, כלים שאני עושה להיכן אכניס, שמא כך אמר לך הקב"ה עשה משכן ארון וכלים. אמר ליה בצל א-ל היית וידעת ע"כ. והוא תמוה שיהפוך משה דברי אלקים חיים. ומה גם שהרי בפרשתנו באמת נאמר לו, עשה ארון וכלים ומשכן, וכי החכים בצלאל יותר ממשה, ומהו הלשון 'בצל א-ל היית דייקא.

וגם יש להבין מי אמר לו לבצלאל שבנין המשכן נבנה כמנהגו של עולם, אולי כמנהגו של שמים, ושם יש גדרים אחרים. ועוד הלא תחלת עשיית המשכן היתה ביריעות, עשר יריעות שש משזר וגו' (לו-ח), ואחר כך כתיב ויעש את הקרשים (לו-ז), וכי מנהגו של עולם לעשות צורכי הגג קודם שנעשו צרכי מחיצות הבנין.

*

ומתחלה נבאר הטעם שבפרשת תרומה נאמר עשיית הארון תחלה. כי הנה תכלית הארון היא, ואל הארון נתן את העדות אשר אתן אליך (כה-כא). ובלוחות הראשונות כתיב, והלוחות מעשה אלקים המה, והמכתב מכתב אלקים הוא (לב-טו), וכאשר קרב משה אל המחנה וירא את העגל ומחולות, ויחר אף משה, וישלך מידו את הלוחות וישבר אותם (לב-טז). ושוב נאמר לו, פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים, וכתבתי על הלוחות וגו' (לז-א). ואם כן לוחות הראשונות אין

ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן וגו' (כה-ח). בספרי (פ' בהעלותך לה) בכל מקום שנאמר 'לי' קיים לעולם ולעולמי עולמים, בכהנים הוא אומר (שם כה-מא) וכהנו לי וכו', במקדש הוא אומר ועשו לי מקדש ע"כ. וכן דרשו (יומא עב.) עצי שטים עומדים (כו-טו), שעומדין לעולם ולעולמי עולמים ע"כ. ובגמרא (סוטה ט.) משה ודוד לא שלטו שונאיהם במעשיהם, דאמר מר משנבנה מקדש ראשון, נגנו אהל מועד קרשיו ובריחיו ועמודיו ואדניו ע"כ. ואכתי צריך ביאור, הא קרא סיים עלה ושכנתי בתוכם, ואם כן גם השראת השכינה צריכה שתהא עליה לעולם, ולא כן הוא, כי אחר שנגנו שרתה שכינה במקדש. – גם מה שאמר הכתוב ככל אשר אני מראה 'אותך', יותר מתאים לומר ככל אשר אני מראה 'לך' או 'לפניך', כי 'אותך' מורה שמראה את משה.

ב ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרובים (כה-כב). ברש"י ובמקום אחר הוא אומר, וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמור (ויקרא א-א), זה המשכן מחוץ לפרוכת, נמצאו שני כתובים מכחישין זה את זה, בא הכתוב השלישי וכו' ע"כ. ואכתי צריך ביאור למה הזכיר כאן רק ודברתי אתך מעל הכפורת, ולא הזכיר האהל מועד.

ג וברש"י (שם) וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמור, צא ואמור להם דברי כבושין, בשבילכם הוא נדבר עמי וכו' ע"ש. ולכאורה אין זה דברי כבושין, אלא דברי חיבה ותנחומין. ועוד צריך ביאור, הלא ה' דבר כבר אל משה הרבה פעמים לפני זה, בסנה במצרים במתן תורה, ולמה לא נאמר למשה גם אז, צא ואמור להם בשבילכם הוא נדבר עמי.

ד בגמרא (ברכות נה.) ראה קראתי בשם בצלאל בן אורי בן חור (ל-ב), אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן,

בה שום דבר גשמי מעלמא הדין, וכמבואר בפרקי דרבי אליעזר (פרק מו) הלוחות לא נבראו מן הארץ אלא מן השמים ע"כ. ובתרגום יונתן (לא-יח) שנלקחו מכסא הכבוד ע"ש. לא כן לוחות שניות הם אבנים מגושמים וכמו שאר הדברים שהיו בהמשכן.

והנה דעת רש"י (לא-יח) דאין מוקדם ומאוחר בתורה, ומעשה העגל קודם לציווי המשכן ימים רבים, שהרי בי"ז בתמוז נשתברו הלוחות, וביום הכפורים נתרצה הקב"ה לישראל, ולמחרת התחילו בנדבת המשכן ע"ש. אמנם בהג"ה שם הביא מזוהר הק' (פרשת ויקהל קצו.) דציווי המשכן היה בארבעים ימים הראשונים טרם עשותם את העגל, וקודם רדתו מן ההר עשו את העגל, ומשה לא הגיד לישראל ציווי המשכן עד למחרת יום הכפורים שהיו ישראל מרוצים להקב"ה ע"ש. – ונראה דעל זה כוון התנא דבי אליהו (פרק יז), בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע מיד אמר הקב"ה ויקחו לי תרומה, והיינו שציווי המשכן לא היה אחר חטא העגל, אלא בארבעים ימים הראשונים תיכף אחר קבלת התורה. – ולפי זה פרשת תרומה נאמרה קודם חטא העגל, וציווי משה לישראל (בפרשת ויקהל) היתה רק אחר חטא העגל, למחרת יום הכפורים.

ומעתה אתי שפיר, דבפרשת תרומה קודם חטא העגל, היתה המדובר מעשיית ארון ללוחות מעשה אלקים, אשר כדבר הזה אין דוגמתה בקדושתה בכל המשכן, חפץ שאין בה שום גשמי כלל, ולכן הקדים ה' למשה עשיית הארון. לא כן להלן בפרשת תשא, שנאמרה כבר אחר החטא, אין עילוי להארון יותר מהמשכן, כי כולם הם מגושמים עשויים מארציות, על כן מנהגו של 'עולם', עשיית משכן קודמת לכלים. ולכן מתחלה מסר משה לבצלאל כפי שנאמר לו מתחלה, עשיית ארון ראשית. אבל בצלאל עורר אותו כי הארון כעת לא נעשה ללוחות מן השמים, אלא ללוחות מן העולם, ומשכן קודמת לה. ואמר לו משה שיפה כוון, אלא שמה קיבל ציווי ה' בשעה שהאור היתה בשלימות, קודם החטא, אבל אתה 'בצל' א-ל היית, כאשר נסתלקה כבר האור הגדול ההוא, ובמקום הצל יפה כוונת לעשות המשכן תחלה.

*

ולבאר שאר הדברים, נקדים מתחלה גמרא (סוכה מא.) משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא יום הנוף [של עומר דהיינו ט"ז בניסן] כולו אסור [בחדש, ובעוד המקדש קיים משקרב העומר היו אוכלין חדש בו ביום כדכתיב עד הביאכם, וכשחרב הבית מותר מן התורה משהאיר המזרח, ואסר רבן יוחנן בן זכאי עליהם כל היום]. מאי טעמא, מהרה יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו בהאיר מזרח

השתא נמי ניכול, ואינהו לא ידעי דאשתקד דלא הוה בית המקדש האיר מזרח התיר, השתא דאיכא בית המקדש עומר מתיר. ופריך דאיבני אימת, אילימא דאיבני בשיתסר, הרי התיר האיר מזרח, אלא דאיבני בחמיסר, מחצות היום ולהלן תשתרי וכו'. לא צריכא דאיבני בליליא, אי נמי סמוך לשקיעת החמה ע"כ. וברש"י ואי קשיא דאין בית המקדש נבנה בחמיסר שהוא יום טוב, דקיימא לן בשבועות (טו:) דאין בנין בית המקדש דוחה יום טוב, הני מילי בנין הבנוי בידי אדם, אבל מקדש העתיד שאנו מצפין בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבא משמים, שנאמר (טו-יז) מקדש ה' כוננו ידיך ע"כ.

וזהו הענין שאומרים (בפיוט למוסף פרשת שקלים) אור פניך עלינו אדון נשא, ושקל אשא בבית 'נכון ונשא'. והיינו כי הבית השלישי עומדת הכל 'נכון' מוכן ומשוכלל, אלא שהוא כעת 'נשא' למעלה, ובזמן הגאולה שקל אשא באותו בית נכון ונשא.

אך אכתי דקדקו, הא מצות נתינת שקלים היא 'מחצית' השקל, ולמה אנו אומרים 'שקל' אשא. ונראה כי הלא אנו עומדים ומצפים שמהרה יבנה המקדש, עוד בחודש אדר הוה שאנו עומדים בו. וכיון שתירד בנוי ומשוכלל יצטרכו להקריב בה תיכף קרבנות תמיד ושאר קרבנות ציבור. וממילא יצטרכו כל ישראל ליתן תיכף מחצית השקל להקרבת הקרבנות למחרתו, להקרבות של חודש אדר. ושוב יצטרך ליתן עוד מחצית השקל לחודש ניסן להתרומה החדשה. ואם כן יתנו בני ישראל שתי פעמים מחצית השקל, ועל כן שפיר אומרים 'שקל' אשא. אך אם לא היה הבית יורד משוכלל, אלא ישראל יצטרכו לבנותו מחדש, אז לא היו מצטרפין ליתן מחצית השקל על חודש אדר, כי אי אפשר בדרך הטבע שיוגמר הבנין בזמן כה קצר. אבל כיון שהוא 'בית נכון ונשא', הכל נגמר כבר במרומים, ותרד משוכלל, על כן ושקל אשא, שתי פעמים מחצית השקל, חדא על חודש אדר, ושנית על חודש ניסן.

*

אמנם יש כמה מדרשים דבנין השלישי תהיה על ידי מלך המשיח, בנין בידי אדם (עיין באריכות בויואל משה מאמר א' אות סא-סו). ואם כן הדרא קושיית רש"י לדוכתיה איך אמרו דאיבני בחמיסר, הא אין בנין המקדש דוחה שבת.

ונראה בהקדם דברי המעשה רוקח על התורה (קונטרס מעשה המשכן פרק א) שהעיר, דבפרשת תרומה נאמר כל ציווי מלאכת המשכן וכל הכלים למשה רבינו ע"ה בלשון

נוכח, 'ועשית', 'ונתת', דמשמע שהוא בעצמו ובכבודו יעשה הכל, וכן מבואר במדרש הנעלם בפרשת תרומה (זוהר חדש מב): רבי שמעון אומר בכל פרשתא דא אשכחנא דאתמסר עבידתא בידא דמשה, בר תרין, דבכולהו כתיב 'ועשית וכו'. הרי מבואר בהדיא שכל מעשה מלאכת המשכן עם כל הכלים היה מתחלה הציווי שיעשה משה בכבודו ובעצמו, ואחר כך נאמר לו (לא-ב) ראה קראתי בשם בצלאל ואהליאב ושאר כל חכמי לב שיעשו אותו המה הכל.

ונראה פשוט הטעם, דאותה פרשה שבתרומה נאמר הציווי קודם חטא העגל כמבואר בזוהר הנ"ל, ואם היה באמת הכל נעשה על ידי משה היה קדושתו קדושת עולם ולא היה נגנו כלל, ואף כשבאו לארץ ישראל היו משתמשים באותו משכן כל הקרבנות וכל העבודות. ובודאי לפי האמת שעשיית המשכן היה על ידי בצלאל ואהליאב, רק הקמתו היה על ידי משה, גרם הקמתו שלא שלטו שונאים במעשה ידיו, ונגנו המשכן וכל אשר בו עד שיבנה המקדש לעתיד ואז יתגלה הכל, וקל וחומר בן בנו של קל וחומר אם היה משה רבינו עושה הכל בכבודו ובעצמו שלא היה נגנו כלל, והיה קדושתו קדושת עולם. אך אחר שחטאו, והוכרח המשכן והמקדש להתמשכן עבורם, כדפירש רש"י בפסוק (לח-כא) אלה פקודי המשכן משכן, ואז היה מוכרח להעשות על ידי בצלאל ואהליאב ושאר חכמי לב, רק הקמתו היה על ידי משה, ומכח זה נגנו המשכן וכל אשר בו, ובתי מקדשות נחרבו ע"כ.

ומעתה מיושב שפיר בטעם שנאמר למשה ועשו 'לי' מקדש, לעולמי עולמים, הלא המשכן אינה עולמית, שהשראת השכינה היתה אחר כך בהבתי מקדשות. אך לפי הנ"ל אתי שפיר, דפרשה זו נאמרה למשה קודם החטא, ואז היה הציווי למשה שהוא יעשנו בעצמו, ואז באמת היתה קדושתו קדושת עולם ולא היה נגנו כלל, ושפיר היה המכוון מתחלה ועשו 'לי' מקדש, לעולמי עולמים, ושכנתי בתוכם. ורק אחר החטא שנשתנה הציווי להיות הבנין על ידי בצלאל, אז באמת המשכן אינה קדושה עולמית, אלא ברבות הימים נגנזה.

*

והנה במעשה רוקח שם כתב על פי זה לחדש, בטעם דבפרשת תשא כתיב, ואתה דבר אל בני ישראל לאמור, אך את שבתותי תשמרו (לא-ג), וברש"י אף על פי שהפקדתיך לצוותם על מלאכת המשכן, אל יקל בעיניך לדחות את השבת מפני אותה מלאכה ע"כ. ולכאורה למה לא נכתבה

זאת בפרשת תרומה, דשם היא עיקר ציווי מעשה המשכן. ונראה דאילו היה נעשה על ידי משה רבינו היה באמת דוחה מלאכת המשכן את השבת, דהטעם שאין מלאכת המשכן דוחה את השבת, נראה פשוט משום דקדושת שבת היא קדושת עולם וקדושת המשכן אינה אלא קדושת שעה שעתיד לגנו, אבל אם היה נעשה על ידי משה כמו שהיה הציווי בפרשת תרומה, היה גם קדושת המשכן קדושת עולם, והיה באמת דוחה את השבת. אבל אחר החטא שנעשה המשכן על ידי בצלאל ואהליאב וכו', לכך נאמר לו ואתה דבר וכו', שלא תדחה מלאכת המשכן את השבת, שעתיד לגנו הכל ואין כאן רק קדושת שעה, לכך אל יקל בעיניהם יום השבת שהיא קדושת עולם ע"כ.

ומעתה בנין הבית השלישי הרי תהיה נצחית, ותהא קדושה עולמית. ועוד כי אז תהיה עולם התיקון, ותחזור המצוה למשה רבינו שהוא יעשה, וכל מעשיו נצחיים. ואם כן אין קדושת שבת עדיפא מקדושת המשכן, ושפיר תהא דוחה בנין המקדש מצות שבת ויום טוב, וכדרך שמקריבין קרבנות בשבת, ועל כן שפיר יש לחוש דאיבני בחמיסר, ולכן גזרו יום הנף כולו אסור.

*

ובזה נבוא לבאר הטעם שהיריעות היו הדבר הראשון שעשו לצורך המשכן, והוא דאיתא במדרש תנחומא (פקודי ב) ה' אהבתי מעון ביתך (תהלים כו-ח), בשביל ששקול כנגד בריאת עולם, כיצד בראשון כתיב בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ (בראשית א-א), וכתיב (תהלים קד-ב) נוטה שמים כיריעה, ובמשכן מה כתיב ועשית יריעות עזים (כו-ו) וכו' ע"ש. והכוונה היא כי המשכן היא ציור העולם, וכל מעשה המשכן הם מכוונים נגד בריאת העולם. ואיתא בבעל הטורים בפרשתנו (כה-ו) עשרה פרשיות מתחילין בעשייה, כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם (אבות ה-א) ע"כ. ולכן אמרו (ברכות נה.) יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ ע"כ. והיינו כי ציור עשיית המשכן היא דוגמת ציור בריאת העולם. וזהו שאמרו (מגילה י:) ויהי ביום השמיני (ויקרא ט-א), אותו היום היתה שמחה לפני הקב"ה כיום שנבראו בו שמים וארץ ע"ש. כי גמר הקמת המשכן הוא כגמר בריאת שמים וארץ.

והנה במדרש (שמו"ר נ-א) איתא, רבי יהודה אומר האור ברא תחלה ואחר כך העולם, משל למלך שביקש לבנות פלטיין והיה המקום אפל, מה עשה, הדליק נרות ופנסין לידע היאך הוא קובע דימוסים, כך האור נבראת תחלה. ורבי נחמיה

ותירצו כי אף על פי כן לא רצה ללכת עם עשו בחדר אחד, ולכן ביקש להמלט משם ע"כ.

ויתכן לומר כי בהיות שהלימוד במעי אמו מושפע מהנר של אור הגנוז, שאין הרשעים ראויין לה, על כן בהיות שהיה שם עשו ביחד עם יעקב, מקור הרשע, אשר שני לאומים ממעיך יפרדו, וברש"י מן המעיים הם נפרדים זה לרשעו וזה לתומו ע"כ. ואם כן אין עשו ראוי ליהנות מאותו אור מופלא, על כן לא היה נר דלוק על ראשו של יעקב ללמוד כל התורה, ולכן היה יעקב מפרכס לצאת כשהיתה עוברת על פתחי שם ועבר. ובוזה מובן מה שאמרו (זוה"ק ח"א קסג): יעקב איהו תושבחתא דאבהן ואיהו כללא דכולהו ע"ש. דאיתא בנועם אלימלך (לקוטי שושנה עה"פ משוף) דעל ידי שמלמדין אותו מתחלה, נקל לו אחר כך ללמוד ולקבל התורה ע"ש. ואם כן יעקב אבינו שהיה חסר לו סיוע זה מלמעלה, הוצרך לייגע בכחות עצמיים להגיע למעלתו, ועל כן הוא מובחר מהאבות.

*

ובזה נבוא לבאר מה שנאמר למשה בפרשתנו, ונועדתי לך שם ודברתי אתך. דהנה אמרו חז"ל (עבודה זרה ה.) כי בשעת מתן תורה נאמר על ישראל, אני אמרתי אלקים אתם ובני עליין כולכם (תהלים פב-ו), חבלתם מעשיכם (בחטא העגל) אכן כאדם תמותון ע"ש. ואם כן קודם החטא לא היו ישראל בבחינת אדם, כי אני אמרתי אלקים אתם. ואם כן המה לא נכללים בלאו דכל אדם לא יהיה באהל מועד וגו' (ויקרא טז-ז), וכמבואר במדרש (ויק"ר כא-יב) וכחן גדול לא אדם היה, אלא כההוא דאמר רבי פנחס בשעה שהיה רוח הקודש שרוי עליו, היו פניו בוערות כלפידיים עליו, הדא הוא דכתיב (מלאכי ב-ו) כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו' כי מלאך ה' צבאות הוא ע"כ. ושפיר היה רשאי משה ליכנס בכל עת אל הקודש לשמוע הדיבור מה' פנים אל פנים, ועל כן אמר לו ה', ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת. לא כן אחר החטא, שאבדו בני ישראל מעלתם, וחזרו להיות בחינת אדם, אכן כאדם תמותון, וכיון דכל אדם לא יהיה באהל מועד, לא היה יכול ליכנס בפנים, ועל כן דיבר ה' אליו מאהל מועד.

והיינו הדברי כבושים שאמר להם משה, בשבילכם הוא נדבר עמי רק מאהל מועד, ולא כמו שאמר לי ה' מתחלה ונועדתי לך שם אתך, שאם לא חטאתם בחטא העגל הייתי זוכה לשמוע קול ה' בקודש הקדשים, אבל עונותיכם הטו אלה שחזרנו לבחינת אדם, ועל כן הדיבור אלי הוא רק מאהל מועד מחוץ לפרוכת העדות. ■

אומר העולם נברא תחלה, משל למלך שבנה פלטרין ועטרו בנרות ע"כ. ומבואר במגלה עמוקות (שם) דאלו ואלו דברי אלקים חיים, כי אמרו (חגיגה יב.) אור שברא הקב"ה ביום ראשון אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו, כיון שנסתכל הקדוש ברוך הוא בדור המבול ובדור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים, עמד וגנוז מהן, שנאמר (איוב לח-טו) וימנע מרשעים אורם, ולמי גנוז, לצדיקים לעתיד לבא ע"ש. ואם כן מתחלה נברא האור הראשון ואחר כך נברא העולם, ושוב נגנו האור ההוא, ונבראו המאורות להשתמש בעולם הזה.

וכיון שהמשכן מכוון נגד ציור העולם, ובבריאת העולם האור נברא תחלה, על כן בהקמת המשכן היתה המלאכה הראשונה ביריעות, כי על האור נאמר (תהלים קד-ב) עוטה אור כשלמה (ובמצודות, מלביש את העולם באור, כשלמה המעטף גוף האדם), והיינו שבפנימיותו האור היא כיריעה, ועל כן התחלת המשכן היתה ביריעות. – ולדעת בית שמאי (חגיגה יב.) שמים נבראת תחלה ואחר כך נבראת הארץ ע"ש. והכתוב אומר (שם) נוטה שמים כיריעה, על כן היה שם עוד יריעה תחתיה. ולדעת רבי יהודה (שם יב:) שני רקיעין הן שנאמר (דברים יד-) הן לה' אלקיך השמים ושמי השמים ע"ש. ועל כן היה שם עוד יריעות.

*

והנה בהקדמת תיקוני זוהר (שם) מבואר, דציורא דעובדא דבראשית, וציורא דמשכנא, וציורא דבר נש, חד אינון ע"כ. ולכן שפיר מובן מה שאמר ה', ככל אשר אני מראה 'אותך' את תבנית המשכן, כי ציורא דמשה וציורא דמשכן חד הוא, ומראה תבנית המשכן היא מראה תבנית האדם. ובוזה יתבאר מאמרם (נדה ל:) דהולד במעי אמו, נר דלוק לו על ראשו, וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו וכו', ומלמדין אותו כל התורה כולה וכו' ע"ש. והיינו כי גם ראשית יצירת האדם היא בבריאת האור הגנוז שבו היה מביט מסוף העולם ועד סופו. אך אור זה שורה עליו רק במעי אמו, וכאשר יוצא לאויר העולם נגנו ממנו, בשביל הרשעים שישנם בעולם שאין ראויין ליהנות ממנו.

ומצינו ברבקה אמנו, ויתרוצצו הבנים בקרבה (בראשית כה-כב), וברש"י כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר, יעקב רץ ומפרכס לצאת, עוברת על פתחי עבודה זרה עשו מפרכס לצאת (ב"ר סג-ז) ע"כ. וידוע הקושיא, דבשלמא עשו היה מפרכס לצאת, שכן במעי אמו לא היתה לו עבודה זרה, אבל יעקב למה ביקש זאת, והלא גם שם היה לומד תורה.